

Journal of the Hellenic Veterinary Medical Society

Vol 32, No 2 (1981)

Υπεύθυνοι σύμφωνα με το νόμο

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Επιστημονικό Σωματείο άνωγειορισμένο, άρθ. 409, 5410/19.2.1975 Πρωτοδικείου Αθηνών. Πρόεδρος γιά τό έτος 1981: Κων. Ταρλατζής

ΕΚΔΟΤΗΣ: Έκδίδεται υπό αίρετης πενταμελούς συντακτικής επιτροπής (Σ.Ε.) μέλών τής Ε.Κ.Ε.

ΥΠ/ΝΟΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ: Ό Πρόεδρος τής Σ.Ε. Λουκάς Εύσταθίου, Ζαλοκίστα 30, Χαλάνδρι, Τηλ. 6823459

Μέλη Σν/κής Έπ.:
Χ. Παππούς
Α. Σεϊμένης
Ι. Δημητριάδης
Σ. Κολλλάγης

Φωτοστοιχειοθεσία - Έκτύπωση:
ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε.

Άρδητρού 12-16 Αθήνα
Τηλ. 9217513 - 9214820
ΤΟΠΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ: Αθήνα

Ταχ. Διεύθυνση:
Ταχ. Θυρίς 407
Κεντρικό Ταχυδρομείο
Αθήνα

Συνδρομές:

Έτησία έσωτερικού	δρχ.	500
Έτησία έξωτερικού	»	1000
Έτησία φοιτητών ήμεδαπής	»	300
Έτησία φοιτητών άλλοδαπής	»	500
Τμή Έκδοτου τεύχους	»	200
Έθροισμα κ.λπ.	»	1000

Address: P.O.B. 407
Central Post Office
Athens - Greece

Redaction: L. Efstathiou
Zalokosta 30,
Halandri
Greece

Subscription rates:
(Foreign Countries)
\$ U.S.A. 20 per year.

Δελτίον
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β
ΤΟΜΟΣ 32
ΤΕΥΧΟΣ 2

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ
1981

Bulletin
OF THE HELLENIC
VETERINARY MEDICAL SOCIETY

QUARTERLY
SECOND PERIOD
VOLUME 32
No 2

APRIL - JUNE
1981

Έπισηνός και ήμβήματα άποστέλωνται έπ' όνόματι κ. Στ. Μάλαρη κτην. Ίνστ. Υγιεινής και τεχνολογίας Τροφίμων. Έπρά όδός 75, Τ.Τ. 303 Αθήνα. Μόλιτες, έπιστολές κ.λπ. άποστέλωνται στον κ. Α. Εύσταθίου, Κτηνιατρού Ίνστιτούτου Φυσιοπαθολογίας, Άντισταραγωγής και Διατροφής Ζώων, Νεαπόλεως 9-25, Άγία Παρασκευή Άττικής.

Meat and meat by-products carcass study. II. Connective tissue, fat tissue and by-products of carcass

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΤΡ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

doi: [10.12681/jhvms.21485](https://doi.org/10.12681/jhvms.21485)

Copyright © 2019, ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΤΡ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Χ. Τ. (2019). Meat and meat by-products carcass study. II. Connective tissue, fat tissue and by-products of carcass. *Journal of the Hellenic Veterinary Medical Society*, 32(2), 120–130. <https://doi.org/10.12681/jhvms.21485>

ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΚΡΕΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΣΦΑΓΙΟΥ

II. ΣΥΝΔΕΤΙΚΟΣ ΙΣΤΟΣ, ΛΙΠΩΔΗΣ ΙΣΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΡΟΪΟΝΤΑ ΤΟΥ ΣΦΑΓΙΟΥ

Υπό

ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΤΡ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

MEAT AND MEAT BY-PRODUCTS CARCASS STUDY

II. CONNECTIVE TISSUE, FAT TISSUE AND BY-PRODUCTS OF CARCASS

By

CHRYSANTHOS T. PAPADOPOULOS*

SUMMARY

Connective tissue, fat tissue and the meat by-products of carcass, were studied from anatomical, histological and chemical point of view.

The components of connective tissue are collagen fibers, reticular fibers, elastic fibers, ground substance and several cell varieties. It is well known that muscle cells do not occur in the absence of connective tissue.

Fat tissue is consisted from fat cells. The living fat cell is a large, brilliant, spherical body, probably arised from mesenchymatic cells, and these undifferentiated cells are most often present along small blood vessels. The developing fat cells are usually found scattered in loose connective tissue, especially near blood vessels.

Meat meal, feather meal, blood meal, animal fats, and bone meal are the chief animal by-products used as feed ingredients. Meat meal is the finely ground dry-rendered residue from mammal tissues exclusive of hair, hoof, hide trimmings, blood meals and others. The meat by-products are lungs, liver, spleen, kidneys, brain stomach and intestines that are free from their contents. Blood meal is the blood in humid or dried condition. Animal fat is obtained from the tissues of mammals and consists predominantly of glyceride esters of fatty acids.

---

* Κτηνιατρικό Ίνστιτούτο Λοιμ. και Παρασιτ. Νοσημάτων

* Veterinary Institute of Infect. and Parasit. Diseases -Athens

ΣΥΝΔΕΤΙΚΟΣ ΙΣΤΟΣ

Ὁ συνδετικός ἰστός ἀποτελεῖ τὴν πρώτη καὶ ἀτελέστερη μορφή τοῦ ἐρειστικοῦ ἰστοῦ. Χαρακτηρίζεται μικροσκοπικὰ ἀπὸ τὴν ἀφθονία τῆς μεσοκυττάριας οὐσίας καὶ ἀπὸ τὰ λίγα πολύμορφα κύτταρα, διασκορπισμένα μέσα σ' αὐτήν. Χρησιμεύει γιὰ τὴν στήριξη τῶν διαφόρων κυτταρικῶν στοιχείων, πού ἀποτελοῦν τὰ ὄργανα, σὰν περίβλημα καὶ συνδετικό αὐτῶν μέσο, σὰν ὑπόθεμα στήριξης τῶν ἀγγείων καὶ νεύρων, σὰν μέσο ἀποθήκευσης ἀποταμιευτικῶν οὐσιῶν (λιπώδης ἰστός) καὶ σὰν ὄπλο ἄμυνας τοῦ ὄργανισμοῦ.

Τὰ κύτταρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται ὁ συνδετικός ἰστός, εἶναι δύο εἰδῶν, τὰ μόνιμα κύτταρα καὶ τὰ ἐλεύθερα κύτταρα. Τὰ μόνιμα κύτταρα, πού εἶναι σταθερά, χωρίζονται σὲ ἰνοκύτταρα ἢ ἰνοβλάστες, σὲ δικτυωτὰ κύτταρα, σὲ λιπώδη κύτταρα καὶ σὲ χρωστικοφόρα κύτταρα.

Τὰ ἐλεύθερα κύτταρα, ἀνάλογα μὲ τὶς ἰκανότητές τους, χωρίζονται σὲ μακροφάγα, σιτευτικά, πλασμοκύτταρα καὶ πορευτικά κύτταρα. Ἡ μεσοκυττάρια οὐσία τους ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ ἄμορφη θεμέλιο οὐσία καὶ ἀπὸ ἴνες τριῶν εἰδῶν, τὶς κολλαγόνες, τὶς δικτυωτές καὶ τὶς ἐλαστικές. Ἀνάλογα μὲ τὴν σύσταση, τῆς μεσοκυττάριας οὐσίας καὶ τὰ εἶδη τῶν κυττάρων πού τὴν ἀποτελοῦν, διακρίνουμε τὰ παρακάτω εἶδη τοῦ συνδετικοῦ ἰστοῦ:

1.-Βλενώδης συνδετικός ἰστός: Βρίσκεται ἄφθονος στὸν ζωϊκὸ ὄργανισμό καὶ στὸ ἔμβρυο.

2.-Ἀραιὸς ἢ χαλαρὸς συνδετικός ἰστός: Εἶναι ὁ πιὸ διαδεδομένος μέσα στὸ ζωϊκὸ σῶμα καὶ βρίσκεται στὰ διάφορα σπλαγχνικά ὄργανα σὰν συνδετικό ὑπόστρωμά τους.

3.-Πυκνὸς ἢ στερεὸς συνδετικός ἰστός: χωρίζεται σὲ κανονικὸ καὶ ἀκανόνιστο συνδετικό ἰστό, ἀνάλογα μὲ τὴν διάταξη τῶν κολλαγόνων ἰνῶν πού τὸν ἀποτελοῦν.

4.-Ἐλαστικὸς συνδετικός ἰστός: ἀφθονεῖ στὴν σπονδυλικὴ στήλη καὶ κύριο γινώρισμά του εἶναι ὁ πολὺ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν ἐλαστικῶν ἰνῶν.

5.-Δικτυωτὸς συνδετικός ἰστός: ὑπάρχει κυρίως στὰ λεμφογάγγλια καὶ τὸν σπλήνα, καὶ συμμετέχει στὸ σχηματισμὸ τοῦ λεμφικοῦ συστήματος.

6.-Λιπώδης συνδετικός ἰστός: ἀποτελεῖ μιὰ παραλλαγή τοῦ συνδετικοῦ ἰστοῦ.

7.-Χρωμοφόρος συνδετικός ἰστός: εἶναι πάρα πολὺ διαδεδομένος στὰ κατώτερα σπονδυλωτά.

Χημικὴ σύσταση τοῦ συνδετικοῦ ἰστοῦ.

Ὅπως ἀναφέραμε πιὸ πάνω, ἡ μεσοκυττάρια οὐσία τοῦ συνδετικοῦ ἰστοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς κατηγορίες ἰνῶν, τὶς κολλαγόνες, τὶς ἐλαστικές καὶ τὶς δικτυωτές συνδετικές ἴνες. Οἱ τρεῖς αὐτές κατηγορίες τῶν ἰνῶν τοῦ συνδετικοῦ ἰστοῦ ἀποτελοῦνται χημικὰ ἀπὸ πρωτεΐνες, πού εἶναι ἀντίστοιχα τὸ κολλαγόνο, ἡ ἐλαστίνη καὶ ἡ ρετικουλίνη. Οἱ πρωτεΐνες αὐτές κατατάσσονται στὶς λεγόμενες «σκληροπρωτεΐνες», οἱ ὁποῖες δὲν διαλύονται στὸ νερὸ καὶ σὲ ἀραιὰ ἀλατοῦχα διαλύματα.

Οί σκληροπρωτεΐνες δέν περιέχουν μέσα στό μόριό τους άμινοξέα ύψηλῆς θρεπτικῆς ἀξίας, ὅπως εἶναι ἡ τρυπτοφάνη, ἡ περιέχουν σέ μικρή ποσότητα μερικά θειοῦχα άμινοξέα, γιά τό λόγο δέ αὐτόν άκριβῶς ἔχουν καί πάρα πολύ χαμηλή βιολογική ἀξία.

Ἡ μικρή θρεπτικότητα τῶν «σκληροπρωτεϊνῶν» ὀφείλεται άκόμη στήν χαμηλή τους πεπτικότητα, σέ τρόπο ὥστε ἡ ἔλαστίη νά ὑδρολύεται πάρα πολύ δύσκολα άπό τά ένζυμα τοῦ πεπτικοῦ σωλήνα, τό δέ κολλαγόνο, όταν εἶναι βρασμένο (ζελατινοποιημένο), διασπᾶται πιό εύκολα άπό τό ἄβραστο κολλαγόνο πού δέν πέπτεται καθόλου. Ἡ διάσπαση αὐτή τοῦ κολλαγόνου μέσα στόν πεπτικό σωλήνα, γίνεται σέ δύο στάδια. Στό πρώτο στάδιο τό ὑδροχλωρικό ὀξύ τοῦ στομάχου προκαλεῖ διόγκωση καί χαλάρωση τῶν κολλαγόνων ένῶν καί κατά τό δεύτερο στάδιο ἡ πεψίνη ἐπιδρά πάνω στό διογκωμένο πιά κολλαγόνο καί προκαλεῖ τήν διάσπασή του.

Ἡ χαμηλή ἔμπορική ἀξία τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ δέν ὀφείλεται μόνο στή μικρή του βιολογική καί θρεπτική ἀξία, ἀλλά ἐπηρεάζει άκόμη άρκετά καί τίς ὀργανολυπτικές ιδιότητες τῶν κρεατοπαρασκευασμάτων, γιати μειώνει σημαντικά τήν ἀξία βρώσεώς των. Ἄπ' αὐτό συμπαιρένεται ὅτι ὅσο τό κρέας καί τό αντίστοιχο κρεατοπαρασκεῦασμα πού προκύπτει άπ' αὐτό, ἔχει περισσότερο κολλαγόνο τόσο ἡ θρεπτική του ἀξία εἶναι χαμηλότερη. Σάν συμπέρασμα μπορούμε νά τονίσουμε ὅτι ἡ θρεπτική ἀξία ἑνός κρεατοπαρασκευάματος εἶναι αντίστροφα άνάλογη μέ τήν περιεκτικότητά του σέ κολλαγόνο.

Ἡ άναλογία τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ μέσα στό κρέας ἔξαρτάται άπό πολλούς καί ποικίλους παράγοντες. Οί σκελετικοί μῦς τῶν προσθίων τεταρτημορίων περιέχουν πολύ περισσότερο κολλαγόνο άπό τοὺς μῦς τῶν ὀπισθίων τεταρτημορίων, ένῶ στό αὐτό σφάγιο τοῦ ζώου, οί διάφορες μυϊκές ὀμάδες ἔχουν διαφορετική περιεκτικότητα σέ κολλαγόνο. Ἐτσι ὁ Linke καί οί συνεργάτες του (1965, 1967, 1967,) ἀπέδειξαν, μέ ἱστολογικές, χημικές καί ένζυματικές μεθόδους, ὅτι οί μυϊκές μάζες πού άποτελοῦν τό «φιλέτο» καί τό «κόντρα φιλέτο», εἶναι οί πτωχότερες ὀλων σέ κολλαγόνο, οί μυϊκές μάζες τῆς ὀμοπλάτης περιέχουν μέτρια ποσότητα κολλαγόνου, ένῶ οί μῦς τῆς κεφαλῆς καί τῶν ἄκρων περιέχουν τίς πιό μεγάλες ποσότητες κολλαγόνου.

Ἐνας ἄλλος παράγοντας, πού ἐπηρεάζει ἐπίσης πάρα πολύ τήν άναλογία τῶν μυῶν σέ κολλαγόνο, εἶναι τό εἶδος τοῦ ζώου. Ἐτσι άποδείχθηκε ὅτι τό κρέας τοῦ χοίρου εἶναι πολύ πτωχό σέ κολλαγόνο, ένῶ τό κρέας τοῦ βοός καί τοῦ μόσχου εἶναι πολύ πλούσιο σέ κολλαγόνο, παρά τό γεγονός ὅτι ἡ κατανομή τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ εἶναι περισσότερο άνομοιόμορφη μέσα στίς μυϊκές μάζες τοῦ χοίρου καί τοῦ βοός.

Ἐ Linke κ. ἄ (1976) ἀπέδειξαν, μέ ἱστομετρική μέθοδο, ὅτι τό κρέας τοῦ χοίρου περιέχει κατά μέσο ὀρο 14,90% κολλαγόνο, τοῦ μόσχου 17,80% καί τοῦ βοός 17,50%.

Ἡ ἡλικία τῶν ζῶων εἶναι ἐπίσης ἕνας σπουδαῖος παράγοντας πού ρυθμίζει, τήν περιεκτικότητα τοῦ κρέατος σέ συνδετικό ἱστό, ἔτσι τά ἡλικιωμένα σφάγια ζῶων περιέχουν περισσότερο κολλαγόνο άπό τά νεαρά σφάγια.

ΛΙΠΩΔΗΣ ΙΣΤΟΣ

Υπό την πιο τυπική του μορφή ο λιπώδης ιστός αποτελείται από μεγάλα σφαιρικά κύτταρα, τα λιπώδη κύτταρα, μεγέθους από 50-120 μικρά, μεταξύ των οποίων παρεμβάλλονται κολλαγόνες ίνες, ινοκύτταρα, πολυάριθμα τριχοειδή αίμοφορα άγγεϊα και δικτυωτές ίνες που τα περιβάλλουν.

Κάθε λιπώδες κύτταρο παρουσιάζεται σχεδόν γεμάτο από μιá μεγάλη σταγόνα λίπους, ρευστού στην θερμοκρασία του σώματος, ενώ το κυτταροπλασμα του άπωθείται προς την περιφέρεια του κυττάρου και παρουσιάζεται στο μικροσκόπιο σαν μιá λεπτή στοιβάδα, σχήματος μηνίσκου που περιέχει, στο πιο παχύτερο της σημείο, τόν πυρήνα σχήματος προμήκους ή ώσειδους.

Κατά την άποψη πολλών συγγραφέων τα λιπώδη κύτταρα προέρχονται από τα μεσεγχυτικά κύτταρα του έμβριου, που πολλές φορές βρίσκονται μεταξύ των τριχοειδών αίμοφόρων άγγειων. Κατά την άρχική του διάπλαση το πρωτόγονο λιπώδες κύτταρο (μεσεγχυματικό) άρχίζει να συγκεντρώνει σταγονίδια λίπους μέσα στο πρωτόπλασμα, τα όποια άθροιζόμενα πολλά μαζί σχηματίζουν μιάν μεγάλη σταγόνα από ουδέτερο λίπος και έτσι δημιουργείται το ώριμο πλέον λιπώδες κύτταρο. Τα υπό ανάπτυξη κύτταρα βρίσκονται συνήθως μόνα ή με την μορφή ομάδων μέσα στον χαλαρό συνδετικό ιστό, κοντά στα τριχοειδεί αίμοφορα άγγεϊα.

Η παλαιά θεωρία, σύμφωνα με την όποια μικρά σταγονίδια λίπους είναι δυνατό να διαπεράσουν την κυτταρική μεμβράνη και να διαχυθούν έκτος του κυττάρου και έντος του υποδορίου λίπους, δεν έχει ακόμα επιβεβαιωθεί πειραματικά, ενώ τα λιπώδη κύτταρα των μυών καταλαμβάνουν τα μεσομύια διαστήματα και παρουσιάζονται έξωδεδεσμικά. Ο Allen όμως και οι συνεργάτες του (1976) περιέγραψαν μιá εξαίρεση άπ' αυτήν την παρατήρηση, άποδεικνύοντας την παρουσία λιπωδών κυττάρων μέσα στις μυϊκές δεσμίδες του σφαγίου του χοίρου. Η παρατήρηση αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί σαν μιá εξαίρεση του κανόνα, ότι τα λιπώδη κύτταρα άθροίζονται πάντοτε μέσα στον περιμύιο συνδετικό ιστό. Νέα λιπώδη κύτταρα είναι δυνατό να σχηματισθούν, κατά όποιονδήποτε χρόνο μέσα στους μύς, ή λιπώδη κύτταρα άναπτυχθέντα να χάσουν το λιποπεριεχόμενό τους κατά τή λήψη άνεπαρκούς ποσότητας θερμίδων από το ζώο.

Οί Kaufman και Safanie (1967) έδειξαν ότι ή χαλάρωση γενικά των μυϊκών δεσμίδων βρίσκεται σε άναλογία με την λιποπεριεκτικότητα του μυός. Οί συγγραφείς αυτοί χρησιμοποίησαν διάφορους σκελετικούς μύς άπό το ζωϊκό σώμα και παρατήρησαν ότι εκείνοι άπό τους μύς που έχουν ύψηλή λιποπεριεκτικότητα, παρουσιάζουν πολú ευδιάκριτη διάταξη των μυϊκών δεσμίδων, ενώ αντίθετα άλλοι μύς με χαμηλή λιποπεριεκτικότητα άποτελούνται άπό μυϊκές δεσμίδες με συμπαιγές μυϊκές ίνες.

Το ζωϊκό λίπος γενικά θεωρείται σαν ένα συστατικό του σφαγίου του ζώου πολú μεγάλης σημασίας. Η κατά προσέγγιση περιεκτικότητα του σφαγίου σε λίπος κυμαίνεται άπό 18-30% και αυτό άποτελεί το 12-20% του ζώντος βάρους του. Το λίπος άθροίζεται κάτω άπό το δέρμα του ζώου, όποτε έχουμε το

υποδόριο λίπος ή τὸ λαρδί γιὰ τὸ χοιρινὸ σφάγιο, γεμίζει τίς διάφορες φυσικὲς κοιλότητες τοῦ ζώου, περιβάλλει τὰ σπλαγχνικά ὄργανα, ἢ βρίσκεται μεταξὺ τῶν γραμμωτῶν μυϊκῶν δεσμίδων.

Ἄπὸ χημικὴ ἀποψη, τὰ φυσικὰ ζωϊκὰ λίπη ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ οὐδέτερα λίπη, πὺν εἶναι ἐστέρες τῆς γλυκερίνης μὲ λιπαρὰ ὀξεῖα, τὰ κυριώτερα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ στεατικὸ ὀξύ, τὸ παλμιτικὸ ὀξύ καὶ τὸ ελαϊκὸ ὀξύ. Ἄπὸ τὰ τρία αὐτὰ λιπαρὰ ὀξεῖα, πὺν ἀποτελοῦν τὰ ζωϊκὰ λίπη, τὰ δύο πρῶτα ἀνήκουν στὴν σειρά τῶν κεκορεσμένων λιπαρῶν ὀξέων, ἐνῶ τὸ ελαϊκὸ ὀξύ εἶναι ἓνα ἀκόρεστο λιπαρὸ ὀξύ.

Ἡ κατασκευὴ, τὸ χρῶμα καὶ ἡ σύσταση τοῦ ζωϊκοῦ λίπους διαφέρουν ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τοῦ ζώου. Ἔτσι ἔχει παρατηρηθεῖ ὅτι τὸ λίπος τοῦ βοῦς περιέχει περισσότερο ἀπὸ 50% κεκορεσμένα λιπαρὰ ὀξεῖα, κυρίως δὲ στεατικὸ ὀξύ καὶ παλμιτικὸ ὀξύ καὶ 40% περίπου ἀκόρεστα ὀξεῖα, κυρίως δὲ ελαϊκὸ ὀξύ. Τὸ λίπος τοῦ χοίρου περιέχει 40% κεκορεσμένα λιπαρὰ ὀξεῖα καὶ 50% ἀκόρεστα. Τὰ λίπη τῶν σφαζομένων ζῶων περιέχουν ἀκόμη καὶ ἀπαραίτητα λιπαρὰ ὀξεῖα, ὅπως εἶναι τὸ λινοελαϊκὸ ὀξύ κυρίως, σὲ ἀναλογία 1-4% περίπου γιὰ τὸ λίπος τοῦ βοῦς καὶ 3-14% γιὰ τὸ λίπος τοῦ χοίρου, λινολενικὸ ὀξύ σὲ ἀναλογία 0,5% καὶ 0,9% ἀντίστοιχα γιὰ τὰ δύο εἶδη ζῶων καὶ ἀραχιδονικὸ ὀξύ σὲ ἀναλογία 0,6% γιὰ τὸ βόειο λίπος καὶ 1,0% γιὰ τὸ χοιρινὸ λίπος.

Τὸ σημεῖο τήξης τοῦ λίπους διαφέρει ἀπὸ τὸ ἓνα εἶδος ζώου σὲ ἄλλο, ἀνάλογα μὲ τὴν περιεκτικότητά του σὲ λιπαρὰ ὀξεῖα. Ἔτσι ἔχουμε λίπη πὺν βρίσκονται σὲ ὑγρὴ κατάσταση, ὅπως εἶναι τὸ λίπος τῶν ψαριῶν καὶ ἄλλα πὺν βρίσκονται σὲ στερεὰ κατάσταση, ὅπως εἶναι τὸ λίπος θερμόαιμων ζῶων.

Τὸ ὑποδόρειο λίπος τοῦ χοίρου ἔχει σημεῖο τήξης 28°C, τοῦ βοῦς 46°C καὶ τοῦ προβάτου 51°C. Σὲ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ εἶδος ζώου τὸ σημεῖο τήξης τοῦ λίπους του δὲν εἶναι σταθερὸ σ' ὄλες τίς ἀνατομικὲς περιοχὲς τοῦ σώματος. Ἔτσι γιὰ τὸ χοιρινὸ λίπος ἔχουμε σημεῖο τήξης 28°C γιὰ τὸ ὑποδόρειο λίπος καὶ 43°C γιὰ τὸ περινεφρικὸ λίπος. Ἡ διατροφή τοῦ ζώου ἀποτελεῖ ἓνα σπουδαῖο παράγοντα πὺν ρυθμίζει βασικὰ τὸ σημεῖο τήξης τοῦ λίπους, γιὰτι ἐπηρεάζει σοβαρὰ τὴν σύνθεσή του σὲ λιπαρὰ ὀξεῖα.

Ὅπως προαναφέραμε ὁ λιπώδης ἴστος εἶναι μιὰ παραλλαγή τοῦ συνδετικοῦ ἴστου καὶ ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ κολλαγόνου καὶ ἀρκετὴ ποσότητα νεροῦ. Ἡ παρουσία τοῦ κολλαγόνου μέσα στὸ λίπος πρέπει νὰ λαμβάνεται σοβαρὰ ὑπ' ὄψη, κατὰ τὴν σύνθεση τῆς κρεατομάζας τῶν διαφόρων κρεατοπαρασκευασμάτων καὶ ἄλλαντικῶν, γιὰτι πέρα ἀπὸ ἓνα ὀρισμένο ὄριο ἢ ἀναλογία τοῦ λίπους στὰ κρεατοπαρασκευάσματα μπορεῖ νὰ ἐλαττώσει σημαντικὰ τὴν θρεπτικὴ τους ἀξία.

Στὴν διατροφή τοῦ ἀνθρώπου ἡ θρεπτικὴ ἀξία τοῦ λίπους εἶναι μεγάλη, γιὰτι πολλὰ ἀπὸ τὰ λιπαρὰ ὀξεῖα πὺν περιέχονται σ' αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τίς ἀνάγκες τοῦ ὀργανισμοῦ. Τὸ λίπος ἀποτελεῖ ἐπίσης μιὰ σπουδαία πηγή λιποδιαλυτῶν βιταμινῶν, ὅπως τῆς βιταμίνης Α, τῆς βιταμίνης D καὶ τῆς βιταμίνης Ε. Τὸ λίπος παράγει ἀκόμη ἐνέργεια πὺν εἶναι ἀπαραίτητη στὴν καθημερινὴ συντήρηση τοῦ ὀργανισμοῦ.

ΠΑΡΑΠΡΟΪΟΝΤΑ ΤΟΥ ΣΦΑΓΙΟΥ

Τὰ παραπροϊόντα πού λαμβάνονται ἀπὸ τὸ σφάγιο τοῦ ζώου εἶναι πολλὰ καὶ χρησιμοποιοῦνται γιὰ διάφορους βιομηχανικοὺς κυρίως σκοποὺς.

Στὴν βιομηχανία τοῦ κρέατος εἰδικώτερα τὰ κυριώτερα παραπροϊόντα τοῦ σφαγίου εἶναι τὸ αἷμα, τὸ δέρμα καὶ ἀρκετὰ σπλαγχνικὰ ὄργανα.

I. ΑΙΜΑ

Τὸ αἷμα τῶν ζῶων καὶ κυρίως τοῦ βοός, χρησιμοποιεῖται στὴν βιομηχανικὴ παραγωγή πολλῶν προϊόντων. Ἡ συχνὴ καὶ εὐρεία χρησιμοποίησή του ὀφείλεται στὴν πλούσια πρωτεϊνικὴ του σύσταση, γιὰ τὸ λόγο δὲ αὐτὸν τόσο τὸ πλάσμα ὅσο καὶ τὰ ἔμμορφα στοιχεῖα του, μετὰ τὴν ἀποξήρανση τοῦ αἵματος, χρησιμοποιοῦνται σὰν συμπληρωματικὰ συστατικὰ τῆς πρωτεϊνικῆς ἰσορροπίας τῶν διαφόρων προϊόντων κρέατος.

Τὸ αἷμα, πού κινεῖται μέσα στὰ αἰμοφόρα ἀγγεῖα, ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ πλάσμα καὶ τὰ αἰμοσφαίρια ἢ αἰμοκύτταρα πού αἰωροῦνται μέσα σ' αὐτό. Μόλις τὸ αἷμα βγεῖ ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα στὸν ἀτμοσφαιρικὸ ἀέρα πῆζει ἀμέσως καὶ σχηματίζει ἓνα στερεὸ σῶμα, τὸν πλακοῦντα, πού ἐὰν τὸν ἀφήσουμε στὸ ψυγεῖο θὰ συρρικνωθεῖ σύντομα καὶ θὰ βγεῖ ἀπ' αὐτὸν ἓνα ὑποκίτρινο ὑγρὸ, ὁ ὁρὸς τοῦ αἵματος. Ὁ πλακοῦς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ αἰμοκύτταρα καὶ τὸ ἰνωδογόν, πού μετατρέπεται σὲ ἰνώδες, ἓνα δίκτυο ἰνιδίων, μὲ τὴν ἐπίδραση τῆς θρομβίνης καὶ τὴν παρουσία ἀσβεστίου. Τὰ αἰμοσφαίρια διακρίνονται σὲ ἐρυθρὰ αἰμοσφαίρια ἢ ἐρυθροκύτταρα, σὲ λευκὰ αἰμοσφαίρια ἢ λευκοκύτταρα καὶ αἰμοπετάλια ἢ θρομβοκύτταρα.

Τὰ ἐρυθρὰ αἰμοσφαίρια τῶν θηλαστικῶν εἶναι ἀπύρρηνα, ἐλαστικὰ καὶ εὐκαμπτα σωματίδια, σχήματος ἀμφικοίλου, διαμέτρου 5,6 μικρά, κατὰ μέσο ὄρο, εἰς τὸ βόδι, 6 μικρά στὸ χοῖρο καὶ 4,6 μικρά στὸ πρόβατο, ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν εἶναι ἀντίστροφα ἀνάλογος τῆς διαμέτρου τῶν. Ἔτσι σὲ κάθε κυβικὸ χιλιοστὸ αἵματος ἀντιστοιχοῦν, κατὰ μέσο ὄρο, στὸ βόδι 5-7 ἑκατομμύρια ἐρυθρὰ αἰμοσφαίρια, στὸν χοῖρο 6,5 ἑκατομμύρια καὶ στὸ πρόβατο 8 ἑκατομμύρια.

Τὰ λευκὰ αἰμοσφαίρια ἢ λευκοκύτταρα εἶναι ἄχρωμα κύτταρα, σφαιρικὰ καὶ ἐμπύρρηνα πού ὁ ἀριθμὸς τους ποικίλλει ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τοῦ ζώου, τὴν ἡλικία καὶ τὴν φυσιολογικὴ ἢ ὄχι κατάστασή του. Σὲ φυσιολογικὲς συνθήκες καὶ ἀνὰ κυβικὸ ἑκατοστὸ αἵματος, ὁ ἀριθμὸς τῶν λευκῶν αἰμοσφαιρίων εἶναι 8000 στὸ βόδι, 10000-20000 στὸ χοῖρο καὶ στὸ πρόβατο. Τὰ λευκὰ αἰμοσφαίρια διαιροῦνται σὲ δύο μεγάλες ομάδες, τὰ κοκκώδη λευκοκύτταρα καὶ τὰ ἄκοκκα λευκοκύτταρα, πού κινοῦνται παθητικὰ μέσα στὸ ἀγγειακὸ σύστημα, μεταναστεύουν στὸ συνδετικὸ ἰστὸ καὶ χρησιμεύουν γιὰ τὴν ἄμυνα τοῦ ὄργανισμοῦ.

Τὸ ἐρυθρὸ χρῶμα τοῦ αἵματος ὀφείλεται στὴν αἰμοσφαιρίνη, τὴν χρωστικὴ οὐσία τῶν ἐρυθρῶν αἰμοσφαιρίων. Αὕτη εἶναι μιὰ χρωμοπρωτεΐνη καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ πρωτεΐνη, τὴν σφαιρίνη, καὶ μιὰ σιδηροῦχο χημικὴ ομάδα, τὴν αἱμη. Τὸ αἷμα περιέχει ἀκόμη νερό, σὲ ἀναλογία 80, 80% περίπου, ἀζωτοῦχες

ουσίες σε αναλογία 18, 10%, υδατάνθρακες σε αναλογία 0, 03%, λίπη 0,2% και ανόργανες χημικές ουσίες σε αναλογία 0, 90% περίπου.

Παρά τὸ γεγονός ὅτι τὸ αἷμα καὶ τὸ ψαχνὸ κρέας ἔχουν ἴση βιολογικὴ ἀξία περίπου, ἢ κατανάλωση αἵματος ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὲς βιομηχανίες βρίσκεται σὲ πολὺ χαμηλὰ ἐπίπεδα. Αὐτὸ πιθανῶς νὰ ὀφείλεται στὴν ἀτέλεια τῶν σφαγιοτεχνικῶν ἐγκαταστάσεων τῆς χώρας, ὅπου δὲν ὑφίσταται εἰδικὸ σύστημα περισυλλογῆς τοῦ αἵματος τῶν σφαζομένων ζώων ὡς καὶ ἐγκαταστάσεις περαιτέρω ἐπεξεργασίας αὐτοῦ. Ἡ εἰσαγωγή ἀπὸ τὴν ἀλλοδαπὴ τέλος εἶναι δαπανηρὴ καὶ προϋποθέτει πολλοὺς κινδύνους γιὰ τὴν διατήρησή του.

Ἡ χρησιμοποίηση αὐτοῦ αἵματος ἢ πλάσματος θὰ μπορούσε νὰ προστεθεῖ στὰ βραστά ἀλλαντικὰ κυρίως, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀποστείρωσή του, σὲ τρόπο πού νὰ ἐμφανίζεται, θεωρητικὰ τουλάχιστον, στῆρι μικροβίων λόγω τῆς ὑψηλῆς καὶ εὐκολῆς μόλυνσής του στοὺς τόπους σφαγῆς τῶν ζώων.

Ἡ χρησιμοποίηση αἵματος στὰ ἀλλαντικὰ ἀέρος καὶ τὰ νωπὰ ἀλλαντικὰ, δὲν ἐνδείκνυται γιὰ δύο λόγους, πρῶτο γιατί τὸ αἷμα θὰ εἶναι ἐπιφορτισμένο μὲ μικρόβια ἢ θὰ μολυνθεῖ στὴν διάρκεια τῆς ἀνάμιξής του καὶ δεύτερο ἢ μεγάλη περιεκτικότητα τοῦ αἵματος σὲ νερὸ (80% περίπου) θὰ ἀυξήσει κατὰ πολὺ τὴν ὑγρασία τοῦ τελικοῦ προϊόντος μὲ ἀποτέλεσμα τὴν κακὴ συντήρηση καὶ ἐμφάνιση τῶν ἀλλαντικῶν αὐτῶν.

Τὸ ξηραμένο πλάσμα τοῦ αἵματος εἶναι μιὰ φαιοκίτρινη σκόνη πού ἔχει τὴν ἀκόλουθη σύνθεση, νερὸ 10-12%, λεύκωμα 62-68%, τέφρα 14-24%, λίπος 1-2,3% καὶ υδατάνθρακες 0,8-1,0%. Λόγω ἀκριβῶς τῆς μεγάλης του περιεκτικότητας σὲ λεύκωμα τὸ ξηραμένο πλάσμα ἔχει μεγάλη βιολογικὴ ἀξία μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἔχει τὴν ἴδια ἀκριβῶς θρεπτικότητα μὲ τὸ ψαχνὸ κρέας.

2. ΔΕΡΜΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑΤΑ

Τὸ δῆμα καλύπτει ὁλόκληρη τὴν ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ σώματος τοῦ ζώου καὶ συνεχίζεται στὰ ἐξωτερικὰ ὄρια τοῦ πεπτικοῦ συστήματος (στοματικὴ κοιλότητα καὶ πρωκτός), ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀναπνευστικοῦ καὶ οὐροποιητικοῦ συστήματος.

Χρησιμεύει σὰν προστατευτικὸ κάλυμμα τοῦ σώματος, γιὰ τὴν ἀποταμίευση λίπους καὶ νεροῦ, σὰν ἀναπνευστικὸ ὄργανο, σὰν ὄργανο ἀπέκκρισης, σὰν ἐκκριτικὸ ὄργανο καὶ σὰν αἰσθητήριο ὄργανο τῆς ἀφῆς, τῆς πίεσης, τοῦ πόνου καὶ τῆς θερμοκρασίας, μὲ τὴ βοήθεια τῶν νευρικῶν ἀπολήξεων πού περιέχει.

Τὸ πάχος τοῦ δῆματος ποικίλλει ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τοῦ ζώου καὶ τὴν ἀνατομικὴ χώρα τοῦ σώματος πού αὐτὸ ἀνήκει. Ἐτσι τὰ βοειδῆ ἔχουν τὸ πῶ παχὺ δῆμα, ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα εἶδη τῶν θηλαστικῶν. Τὸ δῆμα παρουσιάζει τὸ μεγαλύτερο πάχος του, στὴ ράχη, τὴν ὀσφὺ καὶ τὰ ἄκρα καὶ τὸ λιγώτερο στὰ βλέφαρα καὶ τὸν πρωκτό. Τὸ χρῶμα τοῦ δῆματος, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν χρωματισμὸ τῶν τριχῶν, εἶναι συνήθως μελανὸ ἢ φαιό.

Ἀπὸ ἄποψη ἀνατομικῆς σύστασης τὸ δῆμα ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς στοιβάδες, πού ἀπὸ ἔξω πρὸς τὰ μέσα εἶναι, ἡ ἐπιδερμίδα, τὸ χόριο καὶ τὸ ὑποδερμά-

τιο πέταλο. Ἡ ἐπιδερμίδα, μὲ τὴν σειρά της, χωρίζεται σὲ τέσσερα στρώματα, ἐπιθηλιακῆς σύστασης πὺ εἶναι, ἡ βλαστική στοιβάδα, ἡ κοκκώδης, ἡ διαυγῆς καὶ ἡ ἐξωτερικὴ κεράτινη στοιβάδα, πὺ ἔχει πολλοὺς στοιχοὺς ἐξαιρετικὰ πλατιῶν, νεκρῶν καὶ ἀπύρηνων ἐπιθηλιακῶν κυττάρων. Τὸ χόριο ἀποτελεῖται ἀπὸ κολλαγόνες, ἐλαστικὲς καὶ δικτυωτὲς συνδετικὲς ἴνες καὶ ἀπὸ ἄφθονο πυκνὸ συνδετικὸ ἴστό καὶ διαχωρίζεται σὲ δύο στοιβάδες, τὴν θηλώδη πρὸς τὰ μέσα καὶ τὴν δικτυωτὴ στοιβάδα πρὸς τὰ ἔξω. Τὸ ὑποδερμάτιο πέταλο τοῦ δέρματος τέλος ἢ ἡ ὑποδερμίδα, ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄφθονο χαλαρὸ συνδετικὸ ἴστό, μεταξὺ τοῦ ὁποῖου παρεμβάλλονται τὰ στρώματα τοῦ ὑποδόριου λίπους, πὺ στὸν χοῖρο εἶναι τὸ λαρδί.

Τὰ ἔξαρτήματα τοῦ δέρματος μποροῦμε νὰ τὰ κατατάξουμε σὲ δύο κατηγορίες: α) στοὺς ἀδένες τοῦ δέρματος, πὺ εἶναι οἱ ἰδρωτοποιοὶ, οἱ σμιγματογόνοι καὶ οἱ μαστικοὶ ἀδένες καὶ β) στὰ κεράτινα ἔξαρτήματα τοῦ δέρματος, πὺ εἶναι οἱ τρίχες, τὰ κεράτινα φύματα, τὰ κέρατα, ἡ ὄπλη καὶ τὰ νύχια.

Ἐπὶ τοὺς ἀδένες οἱ μαστικοὶ παρουσιάζουν τὸ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον. Αὐτοὶ εἶναι 12-14 τὸν ἀριθμὸ καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὸ δέρμα, τὴν μαστικὴ περιτονία καὶ τὸν μαστικὸ ἀδέν. Ἡ μαστικὴ περιτονία εἶναι μιὰ κάψα ἰσχυρὴ ἀπὸ ἰνο-ἐλαστικὸ συνδετικὸ ἴστό πὺ περιβάλλει ὀλόκληρο τὸν ἀδέν. Ὁ μαστικὸς ἀδένας αὐτὸς καθ' ἑαυτὸς μοιάζει πάρα πολὺ μὲ τοὺς σιελογόνους ἀδένες καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἐκκριτικὰ σωληνάρια, τὶς ἀδενοκυψέλες, τοὺς ἐκφορητικοὺς πόρους καὶ τὸ συνδετικὸ ὑπόστρωμα τοῦ ἀδένος. Μὲ τὸ μικροσκοπίο εἴμαστε σὲ θέση νὰ ξεχωρίσουμε ἐὰν ὁ μαστὸς βρῖσκεται σὲ ἀργία ἢ σὲ στάδιο λειτουργίας (γαλουχία).

Οἱ τρίχες καλύπτουν ὀλόκληρη τὴν ἐπιφάνεια τοῦ δέρματος καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὸ στέλεχος, πὺ ἔχει στὴν δερματικὴ ἐπιφάνεια καὶ τὴν ρίζα, πὺ βρῖσκεται μέσα στὴν ἐπιδερμίδα.

3. ΣΠΛΑΓΧΝΑ

Ὀνομάζουμε «σπλάγχνα» τὰ παραπροϊόντα τοῦ σφαγίου πὺ περικλείονται μέσα στὴν στοματικὴ, τὴν κοιλιακὴ καὶ τὴ θωρακικὴ κοιλότητα, ἀκόμα δὲ μέσα στὴν κοιλότητα τῆς λεκάνης καὶ στὴν κρानιακὴ κοιλότητα, καθὼς καὶ τὴν τραχεῖα μὲ τὸν οἰσοφάγο.

Ἡ στοματικὴ κοιλότητα περικλείει τὴ γλώσσα καὶ ἔχει σὰν προσαρτήματά της τοὺς σιελογόνους ἀδένες. Ἡ γλώσσα ἀποτελεῖται ἀπὸ γραμμωτὸ μυϊκὸ ἴστό καὶ περιβάλλεται ἀπὸ τὸ στοματικὸ βλεννογόνο, χημικῶς δὲ περιέχει λεύκωμα σὲ ἀναλογία 18% περίπου. Οἱ σιελογόνοι ἀδένες εἶναι κυρίως τρεῖς τὸν ἀριθμὸ, ἡ παρωτίδα, ὁ ὑπογνάθιος καὶ ὁ ὑπογλώσσιος. Ἐκκρίνουν τὸν σιέλο καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὶς ἀδενοκυψέλες καὶ τοὺς ἐκφορητικοὺς πόρους.

Ἡ κοιλιακὴ κοιλότητα περικλείει κυρίως τὸν γάστρο-ἐντερικὸ σωλήνα, πὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν κοιλιακὴ μοῖρα τοῦ οἰσοφάγου, τὸ στόμαχο, τὸ λεπτὸ ἔντερο, τὸ παχὺ ἔντερο καὶ τὸ ἀπευθυσμένο καὶ ἔχει σὰν προσαρτήματά του τὸ ἥπαρ, τὸ πάγκρεας καὶ τὸν σπλήνα. Ὁ οἰσοφάγος ἀποτελεῖται ἀπὸ λεῖο

μυϊκό τοίχωμα, και περιβάλλεται έξωτερικά μὲν ἀπὸ τὸν ὀρογόνο χιτῶνα, ἔσωτερικά δὲ ἀπὸ τὸν βλεννογόνο. Ὁ στόμαχος και ὁ ἔντερικός σωλήνας ἔχουν τὴν ἴδια κατασκευή και ἀποτελοῦνται, ἀπὸ ἔξω πρὸς τὰ μέσα, ἀπὸ τὸν ὀρογόνο χιτῶνα πὸ εἶναι κατασκευασμένος ἀπὸ συνδετικό ἴστό, τὸν μυϊκό χιτῶνα, πὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ λεπτές μυϊκές ἴνες και τὸν βλεννογόνο πὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐπιθηλιακά κύτταρα, ἀδένες και λεμφοζῖδια.

Τὸ ἥπαρ εἶναι κατασκευασμένο ἀπὸ τὰ πολυγωνικοῦ σχήματος ἥπατικά κύτταρα, πὸ ἔχουν ἓνα μεγάλο σφαιρικό πυρῆνα στὸ κέντρο, ἐνῶ ὁμάδες ἥπατικῶν κυττάρων σχηματίζουν τὰ ἥπατικά λόβια, πὸ στὸν χοῖρο χωρίζονται μεταξύ τους ἀπὸ παχὺ στρώμα συνδετικού ἴστου.

Τὸ πάγκρεας ἔχει δύο μοῖρες, τὴν ἔξωκρινή, πὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀδενοκυψέλες ὁμοιες περίπου μὲ τις ἀδενοκυψέλες τῶν σιελογόνων ἀδένων και τὴν ἔνδοκρινή πὸ εἶναι σωροὶ ἐπιθηλιακῶν κυττάρων, τὰ νησῖδια τοῦ Langerhans και ἔκρινουν τὴν ἀδρεναλίνη.

Ὁ σπλήνας εἶναι αἰμοποιητικό ὄργανο και ἀνέκει στὸ λεμφικό σύστημα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἰνώδη κάψα μὲ τις ἰνώδεις δοκίδες, πὸ αὐτὴ ἐκπέμπει, και τὸν σπληνικό πολφὸ.

Ἡ θωρακική κοιλότητα περικλείει τὴν καρδιά μὲ τὰ μεγάλα της ἀγγεῖα και τὸ ἀναπνευστικό σύστημα. Ἡ καρδιά ἀποτελεῖται ἀπὸ γραμμωτὲς ἴνες πὸ ἀναστομώνονται μεταξύ τους. Τὸ ἀναπνευστικό σύστημα ἀρχίζει ἀπὸ τὴν στοματική κοιλότητα, μὲ τὸν λάρυγγα και συνεχίζεται μὲ τὴν τραχεῖα, πὸ διαχωρίζεται, μέσα στὴ θωρακική κοιλότητα, στοὺς δύο βρόγχους πὸ διακλαδίζονται και καταλήγουν τελικά στοὺς πνεύμονες. Ὁ λάρυγγας και ἡ τραχεῖα ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὸ ὑαλοειδῆ χονδρικό κύτταρα, ἐνῶ οἱ πνεύμονες ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὸ βρογχικό δένδρο, τὰ πνευμονικά λόβια, τὰ ἀγγεῖα και ἀπὸ ἄφθοно συνδετικό ἴστό.

Ἡ κοιλότητα τῆς λεκάνης περικλείει βασικά τὸ γεννητικό σύστημα τῶν θηλέων, ἀλλὰ ἐδῶ μπορούμε νὰ περιλάβουμε και τοὺς νεφροὺς πὸ βρίσκονται κυρίως στὴν ὑποσφυϊκή χώρα. Τὸ γεννητικό σύστημα τῶν θηλέων ἀποτελεῖται, ἀπὸ τις ὠοθήκες, τις σάλπιγγες, τὴ μήτρα, τὸν κολεό και τὸ αἰδοῖο. Τὸ τοίχωμα τῆς μήτρας ἀποτελεῖται κυρίως, ἀπὸ ἔξω πρὸς τὰ μέσα, ἀπὸ τὸν ὀρογόνο χιτῶνα, τὸν μυϊκό, πὸ ἔχει τρεῖς μυϊκές στοιβάδες και τὸν βλεννογόνο. Οἱ νεφροὶ εἶναι ἀππεκρῖτικοὶ ἀδένες πὸ ἀνήκουν στὸ οὔροποιητικό σύστημα και ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ οὔροφόρα σωληνάρια, τὴν φλοιώδη νεφρική οὐσία πρὸς τὰ ἔξω και τὴ μυελώδη νεφρική οὐσία πρὸς τὰ μέσα.

Ἡ κρανιακή κοιλότητα, τέλος, περικλείει τὸν ἐγκέφαλο, πὸ ἀνήκει στὸ κεντρικό νευρικό σύστημα και ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἐγκεφαλικά ἡμισφαίρια, τὸ ἐγκεφαλικὸ στέλεχος και τὴν παρεγκεφαλίδα.

Στὰ παραπροϊόντα τοῦ σφαγίου θὰ πρέπει νὰ κατατάξουμε ἀκόμη και μερικά ἄλλα ὄργανα ὀπως, τοὺς δύο ὀφθαλμικοὺς βολβούς πὸ βρίσκονται μέσα στις ὀφθαλμικές κοιλότητες, τὰ ἀκουστικά πτερύγια πὸ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δέρμα και χονδρικό ἴστό, τις ρινικές κόγχες και τοὺς ρῶθνες, πὸ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δέρμα, χονδρικό ἴστό και ὀστίτη ἴστό και τοὺς μαστοὺς πὸ μιλῆσαμε στὸ κεφάλαιο γιὰ τὸ δέρμα και τὰ ἐξαρτήματά του.

Ἄπο χημικὴ ἄποψη τὰ σπλάγχνα ἀποτελοῦνται βασικὰ ἀπὸ πρωτεΐνες, λίπη, ὕδατάνθρακες ἀνόργανες οὐσίες καὶ βιταμίνες.

Οἱ πρωτεΐνες τῶν σπλάγχων περιέχουν περίπου τὰ αὐτὰ ἀμινοξέα ὅπως καὶ τὰ λευκώματα τοῦ μυϊκοῦ ἴστοῦ, ἐνῶ τὸ κολλαγόνο τῶν σπλάγχων παρουσιάζεται ἀρκετὰ αὐξημένο καὶ φθάνει κατὰ προσέγγιση τὸ 42% περίπου τοῦ συνόλου τῶν πρωτεϊνῶν.

Τὸ λίπος τῶν σπλαγχνικῶν ὀργάνων περιέχει μεγάλη ποσότητα ἀκόρεστων λιπαρῶν ὀξέων καὶ κυρίως ἀραχιδονικοῦ ὀξέος.

Ἡ ὕγρασία παρουσιάζεται πολὺ ὑψηλὴ. Στὰ σπλάγχνα τοῦ βοῦς ἀνέρχεται περίπου στὸ 71%, στὰ σπλάγχνα τοῦ χοίρου φθάνει στὰ 74% καὶ στὰ σπλάγχνα τοῦ προβάτου κυμαίνεται μεταξύ 72-75% περίπου.

Ἄπο τίς ἀνόργανες οὐσίες οἱ πιὸ συχνὰ συναντώμενες εἶναι τὸ ἀσβέστιο, ὁ φωσφόρος, τὸ νάτριο καὶ τὸ κάλιο. Ἡ κατὰ μέσο ὄρο ἀναλογία τους, μὲ τὴν μορφή τέφρας, ἀνέρχεται σὲ 1,20% γιὰ τὰ σπλάγχνα τοῦ βοῦς καὶ σὲ 1,30% περίπου γιὰ τὰ σπλάγχνα τοῦ χοίρου καὶ τοῦ προβάτου.

Ἄπο τὴν πιὸ πάνω χημικὴ σύσταση τῶν σπλαγχνικῶν ὀργάνων τῶν σφαγίων τῶν θηλαστικῶν, καταφαίνεται ἡ μεγάλη τους περιεκτικότητά σὲ ὕγρασία (73% περίπου) καὶ κολλαγόνο (42% περίπου). Τὸ γεγονός αὐτὸ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν δυσχέρεια ἑνὸς πλήρους καθαρισμοῦ καὶ ἀποστείρωσης τῶν σπλάγχων καὶ μὲ τὴν φανερὴ ἀπαρέσκεια τῶν καταναλωτῶν ἀπὸ τὴν παρουσία αὐτῶν μέσα στὰ κρεατοπαρασκευάσματα, ἔχουν σὰν ἀποτέλεσμα τὴν σχεδὸν πλήρη ἀπομάκρυνσή τους ἀπὸ τίς βιομηχανικὲς ἐπεξεργασίες τοῦ κρέατος, ἐκτός ἀπὸ τὴν καρδιά πού ἡ χρησιμοποίησή της ἐνδείκνυται καὶ γιὰ τεχνικοὺς λόγους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1 Allen, E., Bray, R. W., Cassens, R. G., (1967a) : J. Food Sci. 32:20.
- 2 Allen, E., Cassens, R. G., Bray, R. W., (1967b): J. Food Sci. 32:146
- 3 Bell, E. T. (1909): American Journal Anatomy, 9:401
- 4 Bendall, J. R., (1966): Univ. of Wisconsin Press, Madison
- 5 Bloom, W., Fawcett, D. W. (1962): A Textbook of Histology Saunders Ph.
- 6 Blumer, T. N., Fleming H. P. (1959): J. Animal Sci., 18:959
- 7 Bruns, R. R., Palade, G. E. (1968): J. Cell Biol., 37:244
- 8 Γεωργιάκης, Σπ. (1967): Διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσία, Α. Π. Θεσσαλονίκης.
- 9 Guyton, A. C. (1966): Textbook of Medical Physiology, Saunders Ph.
- 10 Ham, A. W. (1965) : Histology, 5th Edition, Lippincott, Ph.
- 11 Kauffman, R. G., Safanie, A. H., (1967): J. Food Sci. 32:283
- 12 Koontz, C. H. Rambsbottom, J., M. (1939): Food Res., 4:117
- 13 Korn, E. D. (1966): Science, 153:1491
- 14 Krogh, A., (1959) : Hafner, N. Y.
- 15 Link, B. A. (1968) : Thesis, Univ. of Wisconsin, Madison.

- 16 Μιχαήλ, Σωτ. (1960): Συστηματική Ἄνατομ. τῶν κατοικ. θηλαστικῶν, Θεσσαλονίκη
- 17 Moody, W. G., Kauffman, R. G., Cassens, R. G. (1968a): J. Anim Sci. 27:961
- 18 Moody, W. G., Kauffman, R. G., Cassens, R. G. (1969): J. Anim Sci. 28:746
- 19 Πανέτσος, Ἀχ. (1962): Ὑγιεινὴ Τροφίμων Ζ. Προελ. Τ. Α&Β Ἔκδοσ. 2α Θεσσαλονίκη
- 20 Πολυμενίδης, Ἀθ. (1976): Διατριβὴ ἐπὶ ὕφηγεσία, Θεσσαλονίκη
- 21 Prineas, J., Robert, C. Y. (1967): Neurology, 17:1092
- 22 Slaughterback, D. B. (1965): J. Cell Biol. 24:1
- 23 Walls, E. W. (1960): «The structure and function of muscle» Acad. Press. N. Y.
- 24 Wang, H. E., Rasch, E., Bates V., Beard, F. J., Pierce, J. C. Hankins, O. G. (1954): Food Res, 19:314.